

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده کشاورزی - گروه

اقتصاد کشاورزی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

گرایش: اقتصاد کشاورزی

عنوان:

بررسی و برآورد اثرات رفاهی هدفمند کردن یارانه‌ها بر خانوار بهره‌-

بردار شیلاتی استان فارس و بوشهر

استاد راهنما:

دکتر نعمت‌اله موسوی

استاد مشاور:

دکتر بهاء‌الدین نجفی

نگارش:

مریم مظلومی

زمستان ۹۰

تقدیم به پدرم

به پاس تمام از خود گذشتگیهایش، حس مسئولیت پذیرش مقاومت و استواریش نگاه پر امیدش و گفتار پر نقشش، پدر بزرگوارم که در سایه سار سرو قامتش پا گرفتیم و در آینه وجودش بودن خود را یافتیم.

تقدیم به مادرم

به پاس تمام مهربانیهایش، ایثارش، شب زنده داریش، دل پاک، و پر آروزیش، تحمل بی دریغش، رفتار پر تفاهمش، مادر مهربانم که در حضورش گویی هیچ کس غائب نیست نامش را به ستاره ها می سپارم تا نورانی تر شود قلبش را به دریا می آموزم تا پاکی را تجربه کند و نگاهش را در چشمانم تا ابد نگاه خواهم داشت.

مهربانا:

اینک که در سایه لطف تو و در پرتو سخاوت تو پله‌ای دیگر از ترقی را پیموده‌ام،
جبین سپاس بر بارگاه ملکوتت می‌سایم و تو را شکر می‌گویم.
خالصانه‌ترین سپاس خویش را پیشکش می‌کنم به استاد گرانقدرم جناب آقای دکتر
فرج‌زاده که تمام مرارت‌ها را تحمل کردند و در این راه یاری‌ام دادند و همچنین استاد
راهنما جناب آقای دکتر موسوی و استاد مشاور جناب آقای دکتر نجفی و همه دوستانی که
در این راه مرا همراهی کردند کمال تشکر و قدردانی را دارم.

چکیده

پرورش ماهی و میگو به طور مصنوعی به خصوص در کشورهایی که توانایی گسترش منابع دریایی خود را ندارند و یا اینکه برای آنها پرهزینه است، راه مناسبی برای تأمین بخشی از نیازهای غذایی و پروتئینی محسوب می‌شود. این پژوهش با هدف بررسی آثار رفاهی حذف یارانه انرژی در میان خانوارهای بهره‌بردار شیلاتی در استان فارس و بوشهر انجام شد. برای این منظور از داده‌های مقطعی بهره‌برداران شیلات استان فارس و بوشهر در سال ۱۳۸۹ استفاده و تابع هزینه، تابع تقاضای نهاده‌ها و تابع تولید این محصولات برآورد گردید. نتایج نشان داد که در سطح استان فارس و بوشهر حذف یارانه سوخت، منجر به کاهش تقاضای سوخت و کاهش تولید می‌گردد. که این کاهش تولید منجر به کاهش درآمد و در نتیجه کاهش سودآوری در دو استان به ترتیب به اندازه‌ی حدود ۰/۱۶ و ۰/۰۸ درصد می‌شود. همچنین یافته‌ها نشان داد غذا مهمترین نهاده در تولید است به گونه‌ای که انتظار می‌رود به ازاء ۱۰ درصد افزایش در مقدار مصرف غذا، در دو استان به ترتیب تولید ۴/۸ و ۳ درصد افزایش یابد. از سوی دیگر مقدار قدرمطلق کشش تقاضای سوخت کوچکتر از یک بدست آمد که نشان دهنده‌ی کشش ناپذیر بودن تقاضای این نهاده است همچنین حساسیت تقاضا نسبت به تغییر قیمت در مورد نهاده‌ی غذا پایین بدست آمد. بر اساس نتایج به دست آمده پیشنهاد می‌شود با توجه به اهمیت غذا در تولید روی افزایش بهره‌وری این نهاده تمرکز بیشتری صورت گیرد.

کلمات کلیدی: اثرات رفاهی، یارانه ی سوخت، ماهی، میگو، استان فارس، استان بوشهر.

فهرست مطالب

فصل اول

- ۱-۱-۱- مقدمه ۲
- ۱-۱-۱-۱- اهمیت آبی پروری ۲
- ۱-۱-۲- تولید ماهیان سردآبی در استان فارس و کل کشور ۳
- ۱-۱-۳- پرورش میگو در استان بوشهر ۴
- ۱-۱-۴- اهمیت حامل‌های انرژی در کشاورزی ۶
- ۱-۱-۵- نقش سوخت در آبی پروری ۷
- ۱-۲- بیان مسأله ۸
- ۱-۳- اهداف مطالعه ۹
- ۱-۴- فرضیات مطالعه ۱۰
- ۱-۵- پیشینه تحقیق ۱۰
- ۱-۵-۱- مطالعات بخش شیلات ۱۰
- ۱-۵-۲- مطالعات مربوط به یارانه و تقاضای انرژی ۱۵

فصل دوم

- ۱-۲- مبانی نظری و روش تحقیق ۲۳
- ۱-۲-۱- تابع هزینه ترانسلوگ ۲۳
- ۱-۲-۲- تابع تقاضای هر یک از نهاده‌ها ۲۵
- ۱-۲-۳- کشش‌های خود قیمتی و متقاطع تقاضای نهاده ۲۶

۲-۱-۴ - تابع تولید ۲۷

۲-۱-۵ - تغییرات رفاهی ۲۹

۲-۲ - داده‌ها و منابع آماری ۲۹

فصل سوم

۳-۱-۱ - مقدمه ۳۲

۳-۱-۱-۱ - نتایج حاصل از تخمین تابع هزینه استان فارس ۳۲

۳-۱-۲ - نتایج حاصل از تخمین تابع هزینه استان بوشهر ۳۳

۳-۱-۳ - توابع تقاضای هریک از نهاده‌ها ۳۴

۳-۱-۴ - نتایج محاسبه‌ی کشش‌های خودقیمتی و متقاطع تقاضای نهاده‌ها در استان فارس ۳۵

۳-۱-۵ - نتایج محاسبه‌ی کشش‌های خودقیمتی و متقاطع تقاضای نهاده‌ها در استان بوشهر ۳۶

۳-۱-۶ - نتایج حاصل از تخمین تابع تولید استان فارس ۳۷

۳-۱-۷ - نتایج حاصل از تخمین تابع تولید استان بوشهر ۴۰

۳-۱-۸ - تغییرات رفاهی ۴۲

۳-۲ - خلاصه و نتیجه‌گیری ۴۵

۳-۳ - پیشنهادات ۴۷

۳-۴ - منابع و ماخذ ۴۸

۳-۴-۱ - فهرست منابع فارسی ۴۸

۳-۴-۲ - فهرست منابع غیر فارسی ۵۱

فهرست جداول

- جدول (۱-۱) مقایسه تولید استان فارس با کل کشور طی دوره ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۱ (ارقام بر حسب تن).....۴
- جدول (۲-۱) وضعیت پرورش میگو در استان بوشهر ۱۳۷۸-۱۳۸۶.....۵
- جدول (۱-۳) نتایج برآورد تابع هزینه ترانسلوگ برای استان فارس.....۳۲
- جدول (۲-۳) نتایج برآورد تابع هزینه ترانسلوگ برای استان بوشهر.....۳۳
- جدول (۳-۳) کشش های خود قیمتی و متقاطع نهاده ها در سطح میانگین داده ها استان فارس.....۳۵
- جدول (۴-۳) کشش های خود قیمتی و متقاطع نهاده ها در سطح میانگین داده های میگو استان بوشهر...۳۶
- جدول (۵-۳) نتایج حاصل از برآورد تابع تولید بهره برداران ماهی قزل آلا استان فارس در سال ۱۳۸۹ -
تصریح کاب - داگلاس.....۳۷
- جدول (۶-۳) نتایج حاصل از برآورد تابع تولید بهره برداران ماهی قزل آلا استان فارس در سال ۱۳۸۹
تصریح ترانسلوگ.....۳۸
- جدول (۷-۳) نتایج حاصل از برآورد تابع تولید بهره برداران میگو استان بوشهر در سال ۱۳۸۹ - تصریح
کاب- داگلاس.....۴۰
- جدول (۸-۳) نتایج حاصل از برآورد تابع تولید بهره برداران ماهی قزل آلا استان بوشهر در سال ۱۳۸۹ -
تصریح ترانسلوگ.....۴۱
- جدول (۹-۳) تغییرات رفاهی خانوار های بهره بردار شیلاتی استان فارس.....۴۳
- جدول (۱۰-۳) تغییرات رفاهی خانوار های بهره بردار شیلاتی استان بوشهر.....۴۴

۱-۱- مقدمه

اولین فعالیت در زمینه آبی پروری در سال ۱۹۲۷ آغاز گردید و اولین مزرعه پرورش ماهیان گرم آبی در سال ۱۹۶۱ به بهره‌برداری رسید (ریگوانثن^۱، ۱۳۸۴).

در حال حاضر نقش پرورش ماهی به عنوان یک بخش مهم جهت افزایش و تثبیت تولید ماهی مشخص گردیده است. در ایران با توجه به عدم تمایل مردم به مصرف ماهی و عدم استفاده از آن در برنامه غذایی خود و همچنین سرانه پایین مصرف ماهی و فاصله آن با سرانه مصرف جهانی نقش پرورش ماهی به عنوان عامل مهمی در جهت افزایش تولید و ارتقاء مصرف آن مشخص گردیده است (سلیمانی، ۱۳۸۵).

۱-۱-۱- اهمیت آبی پروری

از آنجا که بین انواع محصولات غذایی، ماهی و مواد پروتئینی جایگاه ویژه‌ای دارند، پرورش ماهی به طور مصنوعی به خصوص در کشورهایی که توانایی گسترش منابع دریایی خود را ندارند و یا اینکه برای آنها پرهزینه است، راه مناسبی برای تأمین بخشی از نیازهای غذایی و پروتئینی محسوب می‌شود. با این شیوه می‌توان تولید ماهی را سریعاً افزایش داد و با افزایش درآمد کشاورزان کوچک، زمینه اشتغال مطمئنی برای آنها فراهم آورد. با توجه به اینکه ماهی علاوه بر مصارف انسانی در تغذیه دام و طیور نیز کاربرد فراوان دارد، پرورش ماهی از طریق فعال کردن بخش وسیعی از صنایع تبدیلی و تکمیلی، ضمن گسترش دامنه اشتغال به بخش صنعت و به ویژه صنایع روستایی، ارزش افزوده قابل توجهی نیز ایجاد می‌کند (خیاطی و مشعوفی، ۱۳۸۸).

توسعه صنعت شیلات می‌تواند اقتصاد کشور را در کنار اقتصاد دیگر زیر بخش‌های کشاورزی، صنعتی و خدماتی از اقتصاد تک محصولی نفت خارج کرده و موجب پیشبرد هدف‌های کلان اقتصادی، کسب

---

^۱ Regunathan c

درآمدهای ارزی، اشتغالزایی، توسعه مناطق محروم سواحل مرزی بخصوص در جنوب کشور و از همه مهمتر تأمین پروتئین حیوانی مورد نیاز جمعیت و جلوگیری از خروج ارز از محل درآمد نفت برای واردات گوشت قرمز یا سفید گردد (مختاری، ۱۳۸۴).

از جمله فعالیتهای بخش شیلات پرورش میگو است که، در سالهای اخیر، صنعت پرورش میگو با وجود ۱۸۰۰ کیلومتر ساحل لم یزرع مناسب جهت پرورش آن، مورد توجه خاص واقع شده است (آقا محمدی، ۱۳۷۸). این صنعت نه تنها به لحاظ تولید محصولی با ارزش غذایی بالا جهت تأمین پروتئین مورد نیاز کشور مورد توجه است، بلکه به دلیل ایجاد اشتغال و ارزآوری فراوان دارای اهمیت بسیار می باشد. از این رو رشد و توسعه آن می تواند در شکوفایی اقتصاد ملی بسیار موثر واقع گردد (انصاری و سلامی، ۱۳۸۶).

در این مطالعه تولید ماهیان سردابی استان فارس و میگو استان بوشهر مورد تأکید می باشد لذا در ادامه موقعیت استان های یاد شده در این زمینه مرور شده است.

۱-۱-۲- تولید ماهیان سردابی در استان فارس و کل کشور

تولید ماهیان سردابی در کشور در طی دهه گذشته مورد توجه زیادی قرار گرفته است به طوریکه نسبت تولید ماهیان پرورشی به کل تولید آبزیان کشور از ۶/۱ درصد در سال ۱۳۵۲ به ۱۵/۲ درصد در سال ۱۳۷۴ رسیده است در حالیکه رشد تولید آبزیان در آبهای جنوب و شمال نسبت به کل صید نه تنها افزایش نداشته بلکه در برخی از سالها روند نزولی داشته است. از نظر ترکیب آبزیان پرورشی، بر اساس آمار تولید سال ۱۳۷۴، ۹۷/۳ از کل آبزیان پرورشی کشور را ماهیان گرمابی، ۲/۵ درصد را ماهیان سردابی و ۰/۲ درصد مربوط به تولید میگوی پرورشی کشور است. در میان استانهای تولیدکننده ماهیان سردابی، استان فارس همواره سهم عمده ای به لحاظ حجم تولید و مساحت تحت پرورش به خود اختصاص داده است. تولید ماهیان سردابی در ایران از ۱۵۰۰ تن در سال ۱۳۷۴ به ۱۶۰۲۶ تن در سال ۱۳۸۱ رسیده است (محمدی و همکاران، ۱۳۸۶).

در جدول (۱-۱) تولید ماهیان سردآبی در استان فارس و کل کشور طی دوره ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۱ مورد مقایسه قرار است.

جدول (۱-۱) مقایسه تولید استان فارس با کل کشور طی دوره ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۱(ارقام بر حسب تن)

سال	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱
استان فارس	۳۵۷/۷	۴۹۴	۷۱۶/۶	۱۱۶۰	۱۳۷۰	۱۳۰۰	۱۵۷۹	۱۹۸۵
کل کشور	۱۵۰۰	۱۹۰۰	۲۵۱۴	۴۹۹۴	۷۰۰۰	۹۰۰۰	۱۲۱۷۰	۱۶۰۲۶
نسبت تولید استان فارس به کل کشور(درصد)	۲۴	۲۶	۲۹	۲۳	۲۰	۱۴	۱۳	۱۲

مأخذ: اداره کل شیلات استان فارس

مقایسه این ارقام نشان می‌دهد که علی‌رغم اینکه تولید ماهیان سردآبی در استان فارس طی این دوره همواره روند صعودی داشته است، سهم استان فارس در تولید کل کشور روند نزولی به خود گرفته است که این امر ناشی از پیشی گرفتن رشد تولید کل کشور از استان فارس بوده است. افزایش نرخ رشد تولید کل کشور نسبت به استان فارس به علت راه‌اندازی واحدهای پرورش ماهیان سردآبی در استانهای غیر ساحلی کشور در طی سالهای ۷۷-۱۳۷۴ و شروع به بهره‌برداری از آنها طی همین مدت می‌باشد. شایان ذکر است که استان فارس در بین تمامی استانهای کشور مقام اول را طی سالهای ۱۳۷۷ تا ۱۳۷۹ در بین تمامی استانهای کشور در تولید ماهیان سردآبی داشته است(گزارش عملکرد شیلات استان فارس، ۱۳۸۶ و ۱۳۸۲).

۱-۱-۳- پرورش میگو در استان بوشهر

پرورش میگو با اهدافی بسیار مهم پس از طی یک دوره کوتاه آزمایشی، حیات خود را رسماً از سال ۱۳۷۳ در کشور آغاز نمود. مهمترین اهدافی که برای این پروژه عظیم ملی در نظر گرفته شده بود شامل موارد زیر می‌باشد:

- ایجاد اشتغال مولد
- ارزآوری و تامین منافع اقتصادی برای کشور
- مقابله با قاچاق و سایر فعالیتهای مخرب در جنوب کشور
- بهره‌برداری از زمین های لم یزرع و شوره زار

- عمران و آبادانی مناطق محروم جنوبی و توسعه اقتصادی و اجتماعی آن مناطق

بررسی‌های به عمل آمده نشان می‌دهد مناطق جنوبی ایران به ویژه سواحل خلیج فارس و دریای عمان تا بخش مرکزی (استان کرمان) استعداد پرورش میگو را دارد، بنابراین تولید و تجارت میگو زمینه ای مستعد برای اشتغال و ارزآوری است (طوسی، ۱۳۸۳).

استان بوشهر با اختصاص بیش از ۵۶ درصد از اراضی زیرکشت میگو و ۶۴ درصد تولید میگوی پرورشی کشور به خود در سال ۱۳۸۳ بعنوان پیشتاز صنعت پرورش میگو در کشور شناخته می‌شود (سازمان شیلات و محیط زیست ایران، ۱۳۸۶).

در سال ۱۳۷۴ برای نخستین بار میگوی پرورشی در منطقه حله بوشهر توسط بخش غیر دولتی به مرحله تولید انبوه رسید. تولید میگو از سال سوم پرورش میگو در استان، سیر صعودی داشت بطوریکه که در سال ۱۳۷۸ از مرز هزار تن فراتر رفته است که این را می توان مدیون تجربیات پرورش دهندگان و استفاده از ابزار روز دانست. از سال ۱۳۷۷ تا سال ۱۳۸۴ پرورش دهندگان فقط میگوی سفید هندی پرورش دادند. و از سال ۱۳۸۵ تاکنون به پرورش وانامی روی آورده اند (سازمان شیلات و محیط زیست ایران، ۱۳۸۶).

در جدول (۱-۲) وضعیت پرورش میگو در استان بوشهر طی سال های ۱۳۷۸-۱۳۸۶ آورده شده است.

جدول (۱-۲) وضعیت پرورش میگو در استان بوشهر ۱۳۷۸-۱۳۸۶

سال	۷۸	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶
سطح زیر کشت (هکتار)	۵۶۱.۹	۱۰۳۸	۱۴۳۶	۱۴۳۷.۴	۱۵۰۴.۸	۲۳۷۰	۲۰۴۶.۷	۵۶۷.۲	۳۵۵.۶
میزان برداشت (تن)	۱۰۶۵	۱۶۱۱	۳۱۲۰	۳۷۸۴	۳۵۸۵	۵۶۰۰	۵۰۰	۱۶۳۰	۸۷۶
میانگین تولید (تن در هکتار)	۱.۹۰	۱.۵۵	۲.۱۷	۲.۶۳	۲.۳۸	۲.۳۶	۰.۲۴	۲.۸۷	۲.۴۷

ماخذ: سازمان شیلات

همان طور که اعداد جدول نشان می دهند سطح زیر کشت و میزان برداشت تا سال ۱۳۸۳ افزایش یافته، اما در سال های بعد کاهش یافته است. همچنین میانگین تولید طی این سال های ذکر شده روند مشخصی نداشته است.

یکی دیگر از بحث های مورد تأکید در این مطالعه، نقش حامل های انرژی در کشاورزی می باشد لذا در ادامه به بحث در این زمینه پرداخته شده است.

۱-۱-۴- اهمیت حامل های انرژی در کشاورزی

بخش کشاورزی از جمله بخش های عمده اقتصادی و تأمین کننده نیازهای اساسی جامعه می باشد که در برنامه های توسعه اقتصادی بعد از انقلاب سعی شده از اولویت و محدودیت ویژه ای برخوردار باشد (امینی فرد، ۱۳۸۰). این بخش با توجه به سهم قابل ملاحظه ای که در تولید ناخالص ملی و درآمدهای صادراتی دارد، در همین جهت و موقعیت کلی فرایند توسعه اقتصادی بخصوص در کشورهای جهان سوم دارای نقش اساسی می باشد. بخش کشاورزی از نظر دارا بودن پتانسیل های توسعه قابل توجه نظیر میلیون ها هکتار اراضی مستعد کشاورزی، امکان استفاده از میلیاردها مترمکعب آب از منابع سطحی و زیرزمینی، قابلیت افزایش عملکرد محصولات زراعی و باغی و همچنین با توجه به نقش این بخش در اهداف استراتژیک همچون ایجاد امنیت غذایی، ایجاد اشتغال و توسعه صادرات غیرنفتی، از اهمیت بالایی برخوردار می باشد. با توجه به موارد فوق لازم است ابزار رشد دهنده بخش کشاورزی مورد توجه و عنایت خاصی قرار گیرد. یکی از ابزارها، منابع انرژی است که در شکل دهی توانمندی های سازندگی کشور نقش به سزایی ایفا می نمایند (ساسولی و صالح، ۱۳۸۶).

در کشور میزان کل مصرف انرژی در بخش کشاورزی در سال ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ به ترتیب ۴۱/۹ و ۴۳/۴ (میلیون بشکه معادل نفت خام)، بوده است که این رقم با توجه به اینکه میزان کل مصرف انرژی در تمامی بخش ها در سال های ذکر شده ۹۹۳/۷ و ۱۰۴۲ (میلیون بشکه معادل نفت خام)، بوده است، نشان دهنده این است که سهم مصرف انرژی در بخش کشاورزی از کل مصرف انرژی در تمامی بخش ها در سال های ۱۳۸۷

و ۱۳۸۸ به ترتیب برابر ۴/۲ و ۴/۱ درصد، می‌باشد (ترازنامه انرژی، ۱۳۸۸).

بنابراین وابستگی ناگسستنی، عمیق و گسترده به این منابع ایجاب می‌نماید که تلاش و کوشش‌های مستمر و همه جانبه‌ای به منظور فراهم آوردن راه کارهای کارآمد در جهت بهینه سازی تولید و مصرف انرژی و تعیین قیمت مناسب برای آن انجام شود. موضوع مصرف انرژی در ایران و به خصوص بخش کشاورزی را بایستی از مسائل مهم اقتصاد کشور دانست. بخش کشاورزی یکی از مهم ترین مصرف کننده‌های انرژی الکتریکی و مهم ترین فرآورده نفتی، نفت گاز می‌باشد (نقوی و مهرابی بشرآبادی، ۱۳۹۰).

۱-۱-۵- نقش سوخت در آبی‌پروری

در مزارع پرورش ماهی به منظور پرورش هر تن بچه ماهی در حدود ۲۰۰۰۰۰۰ ریال هزینه سوخت در سال می‌باشد بنابراین یکی از مواردی که می‌تواند بر هزینه‌های تمام شده تولید آبزیان در سطح کشور تأثیرگذار باشد انرژی می‌باشد، در یک استخر پرورش آبی به طرق مختلفی از انرژی استفاده می‌شود در نتیجه ما در این قسمت از مطالعه به تشریح موارد استفاده نقش انرژی در بخش‌های مختلف آبی‌پروری می‌پردازیم.

- پمپاژ آب از چاه: بیشترین مقدار انرژی در یک مزرعه پرورش آبی صرف پمپاژ کردن آب از چاه برای پر کردن استخر می‌باشد. تعدادی از این مزارع به صورت مدرن و امروزی به بهره‌برداری رسیده‌اند، که استفاده این مزارع از تجهیزات پیشرفته به طرز قابل توجهی در کاهش مصرف انرژی مؤثر بوده است. اما در مقابل مزارعی که تجهیزات خود را به روز نکرده‌اند سالانه هزینه‌های قابل توجهی را صرف انرژی می‌کنند. تجهیزات مزارع مدرن برقی است اما مصرف انرژی غالب در مزارع سنتی گازوئیل می‌باشد.

- چرخه آب در استخر: آب مورد استفاده در استخر پرورش آبزیان باید چرخه‌ی مداومی داشته باشد، در نتیجه برای برگرداندن آب در محوطه ی استخر از یک موتور دیزلی یا برقی استفاده می‌کنند، که انجام این عمل با توجه به نوع تجهیزات مورد استفاده در مزرعه هزینه‌ها را دستخوش تغییرات می‌کند. همان‌طور

که در بالا یاد شد با توجه به نوع انرژی مصرفی که می‌تواند برق یا سوخت گازوئیل باشد هزینه‌ها تغییر می‌کنند.

- هوادهی در استخر: برای تأمین اکسیژن مورد نیاز آبزیان در استخر از انرژی برق یا گازوئیل استفاده می‌شود که با توجه به نوع تجهیزات مزرعه هزینه‌های سربار تولید مزارع تغییر می‌کنند.

- تأمین روشنایی: در نهایت مقدار انرژی برق ناچیزی صرف روشنایی مزارع می‌شود (اداره شیلات استان فارس، ۱۳۸۹).

۱-۲- بیان مسأله

یارانه که به ارایه و توزیع غیرمستقیم به صورت نقدی و جنسی از محل خزانه دولت برای حمایت از اقشار آسیب پذیر اطلاق می‌گردد دارای تاریخی ۴۰ ساله در ایران می‌باشد که به صورت‌های مختلف و در قالب نظام‌های گوناگون تاکنون اجرا گردیده است. اما همواره این سوال مطرح بوده است که توزیع همگانی، بدون در نظر گرفتن سطح درآمد و بهره‌مندی افراد جامعه، آیا عدالت را محقق می‌سازد و آیا بهره‌مندی افراد کم‌درآمد و قشر آسیب پذیر و افراد از طبقه مرفه به صورت مساوی از مزایای این امر، با ارایه یارانه به صورت غیرهدفمند برآورده می‌شود و یا خیر. با بررسی‌های انجام شده این پاسخ منفی است و مشخص است در صورت توزیع یکنواخت یارانه بین اقشار مختلف افراد از طبقه مرفه از مزایای این توزیع به علت توانایی جذب بیشتر به میزان بالاتری بهره می‌برند.

از سوی دیگر پس از پرداخت نقدی یارانه‌ها و حذف حمایت‌های عمومی در بخش‌های مختلف کشور قیمت خدمات دولتی در بخش‌های، آب و برق و گاز و حامل‌های انرژی افزایش چشمگیری خواهد داشت که به طبع آن سایر خدمات و کالا افزایش خواهند یافت و این برای اقشار کم درآمد موجب ایجاد تنش‌هایی خواهد شد. البته به صورت جانبی نیز آثار رفاهی در پی خواهد داشت. یکی از مواردی که باید در نظر گرفت آن است که خانوارهایی که به عنوان تولیدکننده مستقیم و عرضه‌کننده محصولات گوناگون به بازار مصرف شناخته

می‌شوند به دلیل آنکه از یک سو با افزایش هزینه‌های تولید و کاهش توان خرید مصرف‌کننده و در نتیجه افت بازار مواجه می‌شوند و از سوی دیگر با پرداخت یارانه‌ها به صورت نقدی با شرایط جدیدی از لحاظ مصرف و هزینه‌های آن روبرو خواهند شد شرایطی نامشخصی در پیش رو دارند.

شرایط جدیدی که با هدفمندی یارانه‌ها به وجود می‌آید در بخش شیلات اندکی محسوس‌تر است. چرا که تولید در این بخش مستقیماً با نوسان قیمت سوخت و نوسانات بازار حمل و نقل و نگهداری و تبدیل محصول مرتبط است و هرگونه تغییر در بخش‌های مختلف موجب تغییرات گسترده می‌شود. بررسی عواملی که بر روی سطح زندگی و رفاه خانوارهای بهره‌بردار شیلاتی موثر باشد به لحاظ نقش مهمی که در تأمین غذای جامعه دارند مهم به نظر می‌رسد. با اجرای طرح هدفمند کردن یارانه‌ها تغییراتی در قیمت نهاده‌های تولید در بخش شیلات ایجاد می‌گردد که در نتیجه آن سطح رفاه خانوارهای بهره‌بردار شیلاتی نیز دچار تغییر خواهد شد. بررسی میزان و نوع تأثیر هدفمندی یارانه‌ها بر خانوارهای بهره‌بردار می‌تواند نقش مهمی در تدوین برنامه‌های کشور و ارائه راهبردهای حمایت از این خانوارها داشته باشد. به دلیل نو بودن این تغییرات مواردی از قبیل نوع تأثیر از نظر مثبت و یا منفی بودن، میزان تأثیر، همگونی تأثیر، مجهول است که منظور این تحقیق روشن ساختن این تغییرات و مشخص ساختن رابطه بین میزان تغییرات رفاه در خانوارهای بهره‌بردار شیلاتی بعد از هدفمندی یارانه‌ها می‌باشد.

اهداف مطالعه را نیز بطور مشخص می‌توان شامل موارد زیر برشمرد:

۱-۳- اهداف مطالعه

- ۱- محاسبه اثر افزایش قیمت انرژی بر روی تقاضای انرژی
  - ۲- ارزیابی اثر افزایش قیمت انرژی بر روی تولید واحدهای منتخب
  - ۳- شناسایی تأثیرات رفاهی حذف یارانه‌ی انرژی بر روی تولیدکنندگان
- فرضیات مطالعه نیز شامل موارد زیر است:

۱-۴- فرضیات مطالعه

- ۱- سهم انرژی در هزینه تولید قابل ملاحظه است.
- ۲- تقاضا برای انرژی کشش ناپذیر است.
- ۳- افزایش قیمت انرژی باعث افزایش محسوس هزینه تولید می‌شود.
- ۴- انتظار می‌رود سطح تولید با افزایش هزینه انرژی کاهش پیدا کند.
- ۵- افزایش قیمت انرژی موجب کاهش محسوس درآمد و رفاه تولیدکنندگان می‌شود.

۱-۵- پیشنهاد تحقیق

بررسی پیشنهاد مطالعات در زمینه شیلات و آبریان حکایت از توجه مطالعات به ارزیابی اقتصادی و بهره‌وری در مزارع پرورش ماهی دارد اما مطالعه‌ای در زمینه سیاست‌های حمایتی و یا اثرات هدفمند کردن یارانه‌ها بر بخش شیلات انجام نشده است.

مطالعات مورد بررسی در این رساله را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد: گروه اول مطالعاتی هستند که در بخش شیلات صورت گرفته است؛ که در زمینه ارزیابی اقتصادی، بهره‌وری و ساختار تولید مزارع پرورش ماهی می‌باشند. هدف از بررسی این گونه مطالعات تحلیل جایگاه فعالیت‌های اقتصادی در شیلات است. دسته دوم مطالعاتی می‌باشند که در زمینه حذف یارانه بخصوص یارانه انرژی و تقاضای آن و اثرات رفاهی حذف یارانه‌ها می‌باشد.

۱-۵-۱- مطالعات بخش شیلات

مطالعات داخلی:

اکبری و همکاران (۱۳۷۹)، مطالعه‌ای در منطقه سیستان به منظور ارزیابی اقتصادی فعالیت‌های شیلات انجام دادند. نرخ بازده داخلی این طرح‌ها محاسبه گردید. نتایج این مطالعه نشان داد که در صورت

برخوردار بودن طرح‌های پرورش ماهی از توجیه فنی، این طرح‌ها از توجیه مالی نسبتاً خوبی برخوردار خواهند بود. یافته‌ها نشان داد مزرعه ۱۰ هکتاری دو منظوره (بخش مجتمع پرورش ماهیان گرم آبی) از توجیه مالی برخوردار بود. نرخ بازده داخلی طرح‌های پرورش ماهی سرد آبی معادل ۲۵/۳ درصد محاسبه گردید.

آوخ کیسمی و آل خورشید (۱۳۷۹)، در مطالعه‌ای توجیه اقتصادی طرح پرورش میگو را در منطقه حله استان بوشهر مورد بررسی قرار دادند. در این مطالعه تعداد ۳۳ واحد پرورش میگو در منطقه حله استان بوشهر به شیوه تصادفی انتخاب گردید. براساس محاسبات انجام شده، نرخ بازدهی داخلی سرمایه گذاری در خصوص پرورش میگو در استان معادل ۴۶/۱۵ درصد برآورد گردید.

قاضی هرسینی (۱۳۸۱)، به ارزیابی اقتصادی مزارع پرورش ماهی قزل آلا در استخرهای دو منظوره کشاورزی کرمانشاه پرداخت. نتایج این تحقیق برای یک دوره ۵ ساله نشان داد، ارزش خالص فعلی در ۱۲ درصد نمونه‌ها منفی است و سرمایه‌گذاری از توجیه اقتصادی برخوردار نیست. نرخ بازده داخلی بیش از ۱۱ درصد نمونه‌ها کمتر از حد قابل قبول ۱۴ درصد بدست آمد و در ۸۹ درصد از نمونه بالاتر از ۱۴ درصد بدست آمد. در تحلیل دوره ۲۰ ساله نیز ارزش ناخالص فعلی مثبت و نرخ بازده داخلی ۳۹/۶ درصد بدست آمد.

عادلی (۱۳۸۵)، در مطالعه‌ای با عنوان «آبزی پروری، توسعه امنیت غذایی و کاهش فقر» به بررسی اثرات، کارکردهای اقتصادی و اجتماعی و تنگناهای آبزی پروری پرداخت. یافته‌های این تحقیق نشان داد آبزی پروری بر کاهش فقر، ایجاد اشتغال، توسعه صادرات، توسعه روستایی و امنیت غذایی اثر مطلوب دارد.

خیاطی و مشعوفی (۱۳۸۶)، در مطالعه خود به اندازه‌گیری بهره‌وری کل عوامل تولید و تحلیل عوامل مؤثر بر آن در مزارع پرورش ماهی استان گیلان پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که بین بهره‌وری کل عوامل در مزارع گرمابی و سردابی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. همچنین مشخص شد عواملی همچون نسبت ارزش تولید به هزینه غذا، مساحت مفید مزرعه، درصد بقا، شاخص فروش، تعداد بچه ماهی در متر مربع، بیوماس اولیه و بیوماس نهایی در متر مربع دارای تأثیر مثبت بر بهره‌وری هر دو گروه از مزارع می‌باشند.

یافته‌ها نشان داد تحویلات بالاتر نیز تأثیر معنی‌داری بر بهره‌وری مزارع گرمابی ندارند، در حالی که تأثیر مثبت و معنی‌داری آن بر بهره‌وری مزارع سردابی مشاهده شد.

انصاری و سلامی (۱۳۸۶)، برای بررسی ساختار تولید صنعت پرورش میگوی ایران از تابع هزینه ترانسلوگ و سیستم معادلات به ظاهر نامرتب استفاده کردند. در این مطالعه هدف نویسندگان تعیین پاره‌ای از مشخصات تکنولوژی تولید این محصول از جمله صرفه‌های ناشی از مقیاس، تعیین کشش‌های جانشینی بین نهاده‌ها که بیانگر انعطاف‌پذیری تولیدکننده در جابجایی نهاده‌ها در قبال افزایش قیمت نسبی آن‌هاست، و تعیین کشش تقاضای نهاده‌ها که نشان‌دهنده میزان عکس‌العمل تولیدکننده در مقابل تغییر قیمت‌هاست، بود. به این منظور تابع هزینه ترانسلوگ برای این صنعت با استفاده از اطلاعات مربوط به ۵۱ مزرعه پرورش میگو در جنوب ایران برآورد و پارامترهای ساختاری تولید بدست آمد. نتایج این مطالعه نشان داد که خصوصیت ساختاری بازده مقیاس در صنعت پرورش میگوی ایران وجود دارد، به این معنی که با افزایش وسعت مزارع پرورش میگو، هزینه‌های تولید کاهش می‌یابد. همچنین بر اساس یافته‌های این مطالعه بین دو نهاده لارو و سوخت و دونهاده غذا و نیروی کار قابلیت جانشینی دیده شد. این امر با توجه به اینکه هزینه نهاده غذا بیش از ۷۰ درصد هزینه‌های تولید را در این صنعت تشکیل می‌دهد، این فرصت را به تولیدکننده می‌دهد که با افزایش کمیت یا کیفیت نیروی کار بتواند در مصرف غذای میگوها صرفه جویی و در نتیجه هزینه تولید را کاهش دهد. برآورد کشش‌های خودقیمتی تقاضای نهاده‌ها در این صنعت حاکی از آن بود که نهاده‌های غذا و نیروی کار دارای تقاضای بی‌کشش بوده و سوخت، یک نهاده کشش‌پذیر می‌باشد. به علاوه کشش خود قیمت تقاضای نهاده لارو بسیار کم و از نظر آماری بی‌معنی ارزیابی شد. این نتیجه حاکی از انعطاف‌پذیری تولیدکنندگان در قبال افزایش قیمت نهاده لارو است. به این معنی که وجود انحصار در بازار لارو می‌تواند قیمت‌های تعیین شده را بر پرورش دهندگان میگو تحمیل نماید.

بنی اسد و همکاران (۱۳۸۹)، در مطالعه‌ای به بررسی ساختار تولید مزارع پرورش ماهی قزل‌آلا در استان تهران پرداختند. برای این منظور از تابع هزینه‌ی ترانسلوگ و سیستم معادله‌های به ظاهر نامرتب استفاده کردند. داده‌های مورد نیاز در این پژوهش از طریق تکمیل پرسشنامه از ۲۰ واحد پرورش ماهی قزل